

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Over de schouder van de dichter

Driel, J.M. van

Citation

Driel, J. M. van. (2009). Over de schouder van de dichter. *Vaktaal. Tijdschrift Van De Lvvn*, 22, 30-1.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/16212>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/16212>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

In het laatste geval gaat het vooral om een verandering in attitude.

Hoewel er aan de UvA verschillende faciliteiten voor taalzwakke studenten bestaan (taalspreekuur, mentoraatsysteem, remediërende cursussen en de website www.taalkwink.nl), blijken deze niet bij een ieder bekend en waar sprake is van doorverwijzing gebeurt dit vaak vrijblijvend. Verder blijken docenten niet consequent in de manier waarop zij omgaan met taalvaardigheidsproblemen in het algemeen en met slecht geschreven teksten in het bijzonder. Toch is elke docent behalve een vakdocent tot op zekere hoogte ook een taaldocent. Want elke docent heeft tot taak het bijbrengen van het wetenschappelijk discours.

Om deze redenen richt het taalbeleid zich op het opstellen van een doorverwijsprotocol en krijgen docenten richtlijnen hoe ze met spreek- en schrijfproduc-

ten moeten omgaan. De commissie ziet weinig heil in een centrale entreetoets, zoals die aan sommige instellingen is ingevoerd: een van de belangrijkste problemen van de instromende student is het onvermogen om structuur aan te brengen in tekst en om gedachten genuanceerd te formuleren, en die vaardigheid is nauwelijks vast te stellen door middel van een receptieve meerkeuzetoets. In plaats daarvan zullen de studenten aan het begin van de studie de opdracht krijgen een langere, domeinspecifieke tekst te schrijven die aan de hand van faculteitsbreed gehanteerde richtlijnen wordt beoordeeld. Dit heeft als voordeel dat de studenten gerichte feedback op hun teksten kunnen krijgen. Studenten van wie de taalvaardigheid te wensen overlaat, worden doorverwezen naar een van de hierboven genoemde instanties. De kosten die hieraan verbonden zijn,

worden voor tweederde door de faculteit vergoed, op voorwaarde dat de taalvaardigheid van de student is verbeterd.

Op korte termijn zal nu het doorverwijsprotocol worden ingevoerd en zullen alle docenten die in het eerste jaar onderwijs verzorgen getraind worden in de toepassing van de richtlijnen voor de beoordeling van spreek- en schrijfvaardigheid. De resultaten hiervan zullen over een jaar worden geëvalueerd.

Folkert Kuiken

REFERENTIES

Bakker, I. de, Erve, E. van der, Halewijn, E. & Heijne, N. (2003) *Op weg naar (to)taalbeleid bij de UvA*. Amsterdam: INTT/ITTA.
Commissie Taalbeleid FGw (2009) *Taalvaardigheid Nederlands in de FGw: Wel kwaliteitsbeleid, geen centrale toets*. Intern rapport Faculteit der Geesteswetenschappen, Universiteit van Amsterdam.
Kuiken, F. (2005) *Taalbeleid als uitdaging*. Oratie. Amsterdam: Vossiuspers UvA.

[BOEKBESPREKING]

Over de schouder van de dichter

Astrid Houthuys, *Middeleeuws kladwerk. De autograaf van de Brabantse yeesten, boek VI (vijftiende eeuw)*. Hilversum: Verloren, 2009. ISBN 9789087040635.

Er zijn momenten dat mediëvisten jaloers zijn op modern letterkundigen. Niet zozeer vanwege hun schrijvers en teksten, wel om de hoeveelheid informatie en bronnen die daarover bewaard zijn gebleven. Een bron die mediëvisten vaak missen, is de zogenaamde autograaf, een tekst die is geschreven en 'geautoriseerd' door de oorspronkelijke schrijver. De meeste middeleeuwse teksten zijn overgeleverd in kopieën uit latere tijden. Voor historisch letterkundig onderzoek is de waarde van een autograaf immens. Je ziet de tekst zoals die is geschreven en bedoeld door de auteur, zonder dat latere afschrijvers of bewerkers eraan hebben gesleuteld. Bovendien kan je soms een auteur als het ware aan het werk zien. Een autograaf biedt een blik in de werk-kamer van de schrijver. Zijn correcties, veranderingen en toevoegingen maken duidelijk wat een auteur belangrijk vindt, en op een indirecte wijze kunnen ze zijn opvattingen onthullen.

In haar studie *Middeleeuws kladwerk* richt Astrid Houthuys zich op een van de weinige Middelnederlandse autografen, die van de vijftiende-eeuwse continuatie op de *Brabantse Yeesten* van Jan van Boendale, een kroniek over het Brabantse

hertogdom uit de veertiende eeuw. In de vijftiende eeuw werd door de dichter Wein van Cotthem een vervolg geschreven op Boendale's kroniek. Het mooie van deze autograaf is het feit dat Wein van Cotthem op veel plaatsen zichzelf heeft gecorrigeerd, en al die doorhalingen en toevoegingen zijn prachtig te lezen in dit handschrift. We hebben hier dus eigenlijk een middeleeuwse kladversie van een literair werk. In haar studie analyseert Houthuys dit 'klad' op een fraaie manier, zodanig dat de lezer uiteindelijk beseft dat achter het weinig fraaie uiterlijk een ware literair-historische schat verborgen zit.

Middeleeuws kladwerk is in drie delen verdeeld. Uitgebreid wordt in het eerste deel de context beschreven waarin de *Brabantse Yeesten*-continuatie is ontstaan. In dit deel staat Houthuys eveneens stil bij het verschijnsel autografen, en zij geeft een mooie stand van zaken van het onderzoek daarnaar. Wat is nu precies een autograaf? En hoe kan je een middeleeuws handschrift identificeren als autograaf? Deel twee is vooral gewijd aan het handschrift, dat wordt bewaard in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel. Gedetailleerd worden de codicologische kenmerken beschreven, alsmede de fase-ring waarin de tekst is ontstaan.

Na circa 150 bladzijden, in deel drie van *Middeleeuws kladwerk*, arriveert de auteur bij de eigenlijke kern, en ook het meest interessante deel, van haar onder-

zoek, namelijk de vraag wat de autograaf van Wein van Cotthem nu kan onthullen over zijn werkwijze, opvattingen en publiek. Zo analyseert zij de stijl en rijmtechniek van de auteur, om vervolgens de 'historiografisch aspecten' te bespreken, zoals de waarachtigheid en consistentie van zijn kroniek. Wein van Cotthem blijkt zich ook te hebben bekommerd om de diplomatieke aspecten van zijn kroniek: hij leefde en werkte in een roerige tijd, en zijn opdrachtgevers beoogden met de *Brabantse Yeesten*-continuatie een politiek doel, waardoor de auteur soms zijn bewoordingen bijschaafde. De studie wordt afgesloten door een nabeschouwing, waarin Houthuys haar resultaten resumeert en onder meer pleit voor een database van middeleeuwse autografen uit de Lage Landen.

De studie van Houthuys is bewonderenswaardig. Zij betreedt het nauwelijks ontgonnen terrein van de Middelnederlandse autografen, waarbij zij observaties op codicologisch detailniveau plaatst in een breder kader. Overtuigend weet zij de correcties in het handschrift te verbinden met de opvattingen van de schrijver, met de wensen van zijn opdrachtgevers of het politieke klimaat waarin zij leefden. Daarbij valt het op hoeveel sympathie zij koestert voor de schrijver Wein van Cotthem, wellicht omdat zij (zoals ze zelf in het voorwoord aangeeft) hem zo lang en bijna intiem heeft kunnen bespieden.

Maar soms kan die sympathie storend worden, namelijk wanneer de auteur erg kritiekloos tegenover Van Cotthem staat.

Zo karakteriseert ze hem als een 'zorgvuldige en verantwoordelijke ambachtsman, een woordbewerker die het gepaarde rijm zo keurig mogelijk volhoudt en qua rijmklanken zo variabel mogelijk invult, die instaat voor een zo afwisselend mogelijk woordgebruik en voor de grammaticaliteit en de helderheid van zijn zinnen' (p. 219). Toch is anders gedacht over Wein van Cotthem, zoals Houthuys zelf stelt. Vooral zijn rijmtechniek, met de vele stoplappen en rijmvulsels, tonen hem als een minder getalenteerd dichter. Houthuys ontkent de aanwezigheid van die stoplappen niet. Maar ze 'verontschuldigt' die, door te stellen dat Wein van Cotthems stoplappen een 'esthetiserende rol' vervullen: 'ze werden aangewend om – hoe vreemd het ook mag klinken – afwisseling in het rijm te brengen' (p. 217).

Die karakterisering is ongetwijfeld juist, maar ook geforceerd. Het blijft de vraag of een dichter die variatie nastreeft met behulp van stoplappen wel zo'n goede schrijver genoemd kan worden, hoe goed zijn bedoelingen ook zijn. Een negatief oordeel over het gebruik van stoplappen, en daarmee over de door haar onderzochte

schrijver, lijkt Houthuys niet te willen geven: ze zijn slechts een 'doorn in het oog van de negentiende-eeuwse literaire esthetiek' (p. 181), zo zegt ze, niet in de middeleeuwse. Toch kan men zich afvragen of dat laatste wel juist is. Tal van middeleeuwse schrijvers doen hun best om stoplappen te vermijden, bewust als ze zijn dat ze een rijmtekst ontsieren, en sommige middeleeuwse auteurs bekritisieren andere dichters vanwege het gebruik van rijmvulling. In de visie van die literatoren was de rijmtechniek van Wein van Cotthem waarschijnlijk inferieur. En waarom zouden hedendaagse lezers daar anders over denken?

Kanttekeningen kan men ook plaatsten bij het feit dat Houthuys nergens de *representativiteit* problematiseert van Wein van Cotthem ten aanzien van andere middeleeuwse schrijvers. Van Cotthem wordt in de studie gepresenteerd alsof hij een typische epische dichter is; zijn werkwijze en poëtica worden beschouwd als exemplarisch voor dat type dichter. Toch is Van Cotthem eigenlijk een merkwaardige, 'onrepresentatieve' figuur, lastig vergelijkbaar met schrijvers van bijvoorbeeld *Van den vos Reynaerde*, *Ferguut*, *Karel ende Elegast* of andere verhalende werken uit de dertiende en veertiende eeuw. Van Cotthem was eerder historicus dan literator. Hij vond de vormgeving van zijn

tekst weliswaar belangrijk, maar toch muntte hij niet uit in dichterlijk talent. En terwijl in de vijftiende eeuw het vernieuwende proza opkwam als medium voor kronieken, koos hij voor de gedateerde rijmvorm. De poëtische opvattingen van deze vijftiende-eeuwse ad-hoc imitator, om hem zo maar te noemen, kan je eigenlijk niet beschouwen als representatief voor de Middelnederlandse verhaalkunst. Poëtica en vormgeving van die verhaalkunst lijken toch van een andere, meer artistieke orde te zijn.

Ondanks deze kritiek is *Middeleeuws kladwerk* een studie die lof verdient. Houthuys heeft grondig het werk van een bijna vergeten middeleeuwse dichter geanalyseerd en zijn opvattingen weten te reconstrueren. Door de uitgebreide bespreking van eerder onderzoek en kritische bespreking van termen en methoden zal het boek een ijkpunt zijn in de studie van Middelnederlandse autografen. Verscheidene malen pleit Houthuys voor een meer systematische zoektocht naar en beschrijving van Middelnederlandse autografen. Na lezing van het boek hoopt men inderdaad dat veel meer autografen worden gevonden en beschreven, op de wijze als in *Middeleeuws kladwerk*.

Joost van Driel

[PERSONALIA]

Ronny Boogaart is docent Nederlandse taalkunde aan de Universiteit Leiden

Joost van Driel promoveerde in 2006 op het proefschrift *Prikkeling der zinnen, de stilistische diversiteit van de Middelnederlandse epische poëzie*. Hij werkt momenteel aan zijn Veni-project over 'De oorsprong van het proza'

Max van Duijn studeerde Nederlands aan de Universiteit Leiden en rondt momenteel aan diezelfde universiteit zijn opleiding af tot 'Master of Philosophy in Literature'

Rick Honings is aio Moderne Nederlandse Letterkunde (van de negentiende eeuw) aan de Universiteit Leiden. Hij bereidt een proefschrift voor over het literaire leven in Leiden in de periode 1760-1860

Bas Jongenelen is bestuurslid van de LVVN en docent Nederlands aan de Fontys Lerarenopleiding in Tilburg

Maarten Klein is neerlandicus en als taal- en letterkundige werkzaam geweest aan

de Radboud Universiteit Nijmegen. Sinds 2008 is hij hoogleraar Nederlandse Taal en Cultuur aan de Katholieke Universiteit van Lublin

Wim Klooster is erevoorzitter van de LVVN en emeritus hoogleraar Taalkunde

Folkert Kuiken is als bijzonder hoogleraar Nederlands als tweede taal verbonden aan de Universiteit van Amsterdam

Micaela Van Muylen is geboren in Argentinië en studeerde Letterkunde en Beeldende Kunst aan de Nationale Universiteit van Córdoba (Arg.). Zij is docente Spaans en Kunstgeschiedenis geweest, heeft privé lessen Duits en Nederlands gegeven en gewerkt als vertaalter Nederlands-Spaans en Duits-Spaans. Sinds enkele jaren is zij docente Nederlands aan de Nationale Universiteit van Córdoba (Arg.)

Marcin Polkowski is docent aan de Katholieke Universiteit van Lublin. Hij studeerde Nederlandse taal- en letter-

kunde aan de Universiteit van Warschau en promoveerde in 2009 op *Images for a Lover's Eye. Sonnets from Pieter Corneliszoon Hooft's Emblemata amatoria and their European Poetic Lineage*. Hij bereidt thans zijn habilitation voor.

Antje Orgassa geeft onderwijs op het gebied van eerste-taalverwerving en Nederlands als tweede taal aan de Radboud Universiteit Nijmegen; ook is zij als tutor verbonden aan de Masteropleiding Educatie en Opvoeding van de Hogeschool van Amsterdam. Zij doet onderzoek naar taalstoornissen bij Nederlandse en Turks-Nederlandse kinderen

Evy van Raak (1989) studeert Nederlands aan de Fontys Lerarenopleiding te Tilburg

Mieke Tillema is oud-lerares Nederlands en publiceerde dichtbundels, o.a. *Overzettingen* (1990) en *Altijd 's nachts* (1994). In 1998 verscheen van haar een essay over plagiaat en meer recent *Stukjes, korte essays over gedichten*